

Utredning

Musikinstrument i Fritidsbankens sortiment

Innehållsförteckning

Bakgrund	3
Inledning	4
Motion till Fritidsbankens årsmöte 2018	5
Erfarenhet från annan aktör som lånar ut instrument	6
Instrument på bibliotek	8
Kulturskolans perspektiv	9
Kostnader för instrument	10
Kostnader till tillbehör	11
Transport och förvaring	12
Elsäkerhet	13
Lokal	15
Kompetens	16
Instrument eller inte om delningsexperterna får råda	17
Slutsats	19

Bakgrund

Fritidsbanken Värmland ideell förening äger varumärket Fritidsbanken. Alla huvudmän som driver en lokal Fritidsbank är medlemmar i Fritidsbanken Värmland. På årsmötet 2018 lämnades en motion om att inkludera musikinstrument i Fritidsbankens sortiment. Årsmötet beslutade att låta styrelsen för Fritidsbanken Värmland utreda frågan tills nästa årsmöte.

Inledning

Mycket har hänt sedan den första Fritidsbanken grundades i Deje 2013. Från början var det här ett helt ideellt initiativ som endast hade ambitionen att finnas och fungera på en plats. Idag finns Fritidsbanken i hela landet, sysselsätter flera hundra personer och allt fler upptäcker fördelarna med att låna utrustning hos oss. Idén föddes ur insikten att sport och friluftsliv är kostsamt, speciellt om man vill prova på många olika aktiviteter. Detta samtidigt som det finns prylar i de flesta svenska hem som inte längre används och bara samlar damm.

Under de sex år som gått sedan starten har vi fått många erfarenheter kring uppstart och drift av Fritidsbanker. Vi försöker hela tiden lära oss vad som fungerar och vad vi ska undvika. Genom att leta efter mönster och gemensamma nämnare ser vi vad som krävs för att Fritidsbanken ska få in utrustning och locka låntagare och i takt med att vi blir fler lokala enheter utvecklas också verksamheten.

Ända från början har sortimentet diskuterats. Vilken utrustning ska vi ta emot och låna ut och vad ska vi tacka nej till? Fritidsbanken i Deje drog gränsen vid sport- och fritidsprylar, exklusive kläder, och den definitionen har levt kvar sedan dess. Den senaste tiden har vi använt beskrivningen "sport- och friluftsprylar" istället, eftersom ordet "fritid" är ett begrepp som kan omfatta nästan vad som helst, vilket aldrig varit avsikten.

Som sagt, Fritidsbanken utvecklas och det är inte en orimlig tanke att även vårt utbud ska göra det. Eftersom vi heter Fritidsbanken skulle vi kunna låna ut det mesta som man kan aktivera sig med på sin fritid. Av produkter som har diskuterats kan nämnas trädgårdsredskap, verktyg, konst, köksredskap, tv- och dataspel, spelkonsoller, datorer, surfplattor och musikinstrument.

Det sistnämnda är den kategori som diskuterats mest och var länge med i den långsiktiga planen för Fritidsbankens utveckling. I den här utredningen har vi samlat in fakta, intervjuat personer med olika inriktningar och analyserat för- och nackdelar med att inkludera musikinstrument i Fritidsbankens sortiment.

Karlstad i mars 2019

*Henric Byström
David Mathiasson*

Motion till Fritidsbankens årsmöte 23 maj 2018

Fritidsbanken Trelleborg lämnar följande förslag:

Fritidsbanken Trelleborg önskar lägga till musikinstrument och liknande utrustning till Fritidsbankens verksamhet för inlämning och utlåning. Fritidsbanken Trelleborg har fått förfrågningar gällande musikinstrument och har redan fått ett par gitarrer som i dagsläget inte kan användas i verksamheten på grund av Fritidsbankens gällande regler. Fritidsbanken Trelleborg samverkar med Språkcafé Ungdom och Kulturskolan i Trelleborg som också är positiva till musikinstrument på Fritidsbanken. Det vore önskvärt för Fritidsbanken Trelleborg att kunna medverka med musik vid till exempel gratis lovaktiviteter för barn och ungdomar, kulturgaranti inom äldreomsorgen, kulturgaranti i förskola och skola samt LSS Daglig verksamhets årliga idrottsdag med musik och rörelse på programmet.

Med vänlig hälsning

Fritidsbanken Trelleborg

Bodil Källander, platschef Fritidsbanken Trelleborg, LSS Daglig Verksamhet, socialförvaltningen
Martin Wedin Hansson, Enhetschef Fritidsenheten, kultur- och fritidsförvaltningen
Maria Tigerschiöld, Nämndsekreterare och kommunikatör, kultur- och fritidsförvaltningen

Erfarenheter från annan aktör som lånar ut instrument

På Kulturhuset i Stockholm finns Lava¹, som är ett bibliotek för ungdomar mellan 14-25 år. Där kan man låna musikinstrument med sitt bibliotekskort. I huvudsak lånar man ut akustiska instrument, men har även några keyboards och en elgitarr med förstärkare.

Precis som på Fritidsbanken får man låna instrumenten max 14 dagar, men man måste alltså vara mellan 14 och 25 år för att få låna. I dagsläget har de 34 instrument i lager och hade 122 utlån under 2018. Tomas Wood Näslund är bibliotekspedagog och ansvarig för instrumenten på Lava. Han drog igång det här som ett sidoprojekt för tre år sedan och det är nu en etablerad del av Lava.

– Från början hade vi tänkt att ha "lätta" och lite mer "plinkiga" instrument som man kan spela med utan att behöva vara så duktig, typ minisyntar, lap steel mm. Men 2016, när vi började, var det tvärflöjten som var det mest utlånade mediet i hela vårt bestånd.

Tomas har skött instrumentbiblioteket i stort sett på egen hand och har försökt samla in önskemål från besökare och personal. Hans tanke var att hålla det så billigt som möjligt.

– Främst för att inte riskera att det försvinner en massa pengar om något skulle bli stulet eller gå sönder, eftersom vi jobbar mot en ung målgrupp som inte behöver en massa gamla skulder eller uppfordringar, berättar Tomas. Jag skulle säga att samtliga instrument, med något undantag, kostar under 1 500 kr; många betydligt mindre. De flesta som lånar är glada att få testa och om det sen är skolkvalitet på grejerna spelar mindre roll.

Slitage är inget större problem. Något instrument om året går sönder, annars är det förbrukningsvaror som strängar och rörblad som går åt främst. Även om instrumenten inte går sönder så ofta så är det väldigt tidskrävande. Det kan vara en gitarr som behöver ett nytt stall, en flöjt som behöver justera klaffar, osv. En del reservdelar kan de ta fram själva med hjälp av en 3D-skrivare, men det kräver tid och kunskap. En del skador har de dock inte kompetensen att fixa själva (som exempelvis en tuba som fick en rejäl buckla). Då kasseras instrumentet, eftersom det är för dyrt att laga externt.

De förbrukningsmaterial som går åt är strängar, blåsrör, blad, oljor, putsmedel och harts. De har även stämningsutrustning för att kunna stämma instrumenten. Kostnaden vill Tomas knappt tänka på, men den ligger på 10-20 000 kr per år. Det har växt långsamt.

Förvaringen ser han som ett ganska stort problem.

– Vi har försökt hänga upp dem på väggen, det gör att besökarna lättare får syn på dem, men det ser inte så snyggt ut. Vissa instrument är staplingsbara när de ligger i ett case/fodral, en del tar nästan ingen plats alls medan andra är både otympliga och ganska sköra.

Lava har inte gjort någon låntagarenkät, men uppskattningen är att de flesta som lånar har spelat ett instrument tidigare och vill testa något nytt. Utöver instrument och böcker kan man även låna elverktyg hos dem och de har ett avtal som låntagaren (och ev. målsman) får skriva under som reglerar Lavas ansvar.

¹ http://kulturhusetstadsteatern.se/Bibliotek/Lava_Bibliotek_Verkstad/

Om Fritidsbanken ska ta in instrument i sitt sortiment anser Tomas Wood Näslund att det krävs två saker:

– Tid och personal som brinner för det här. Och tar ni emot gamla instrument kan ni vara säkra på att de behöver ses över.

Instrument på bibliotek

Folkbiblioteken kan väl kallas för delningsekonomins moder. Där har man kostnadsfritt kunnat låna böcker i hundra år. På sextio- och sjuttioalet breddades sortimentet med vinylskivor och senare med cd-skivor och dvd-filmer. Nu kan man även låna ljudböcker och e-böcker på biblioteken.

Är då biblioteken platsen där man i framtiden kan låna allt från instrument till sportutrustning och verktyg? Det tror inte Michael Fens, bibliotekarie på Vålbergs bibliotek, trots att de nyligen har lanserat konceptet "Hållbara lån"² där man bland annat lånar ut brädspel, rytminstrument, bormaskin, verktygslåda, pussel, etc.

– Vi ser det här som ett mindre komplement till vårt ordinarie utbud, säger Michael Fens. Att köpa in instrument i större utsträckning skulle bli för dyrt och ta för stor del av vår ordinarie budget. Vi följer ju både den nationella bibliotekslagen och den lokala biblioteksstrategin, men Hållbara lån riktar sig i första hand till barnfamiljer som vill hitta på något kul tillsammans.

Förutom dyra inköp ser Michael Fens även stora potentiella kostnader för förbrukningsmaterial om biblioteken skulle låna ut instrument i större skala. Han tror snarare att biblioteken kommer att utvecklas ännu mer kring digitala tjänster; både genom utlåning av digitaliserade böcker och fysiska tjänster som hjälp att betala räkningar, etc.

² <https://karlstad.se/Uppleva-och-gora/Bibliotek/hallbara-lan/>

Kulturskolans perspektiv

Vilka är då Fritidsbankens målgrupp för utlåning av instrument? Ja, det kan vara såväl etablerade musiker som vill prova något nytt, hobbyspelare som behöver ett instrument för ett speciellt tillfälle, personer som på egen hand vill lära sig ett nytt instrument eller blivande elever på landets musik- och kulturskolor. Kerstin Wallmyr är rektor på Kulturskolan i Karlstad³. Hon ser inte att Fritidsbanken skulle fylla någon större funktion för deras elever.

– Våra elever har inget behov att låna instrument på kort tid utan behöver ha sitt instrument hela terminen. De som inte köper sitt instrument hyr idag från oss eller musikaffärer.

Om någon skulle prova på ett instrument, bli intresserad och sedan anmäla sig till Kulturskolan vore det naturligtvis väldigt bra menar Kerstin Wallmyr, men hon ser även vissa risker.

– Det behövs oftast kunskap för att lära sig ett instrument, sätta ihop det på rätt sätt och stämma det. Om man inte får hjälp med det så blir det sällan roligt, säger hon.

Främsta målgruppen för Fritidsbankens instrumentutlåning tror Wallmyr skulle vara elever som lärt sig lite bas, gitarr eller piano i skolan och vill fortsätta hemma med Youtube-videor eller liknande.

Att personalen som arbetar på Fritidsbanken har instrumentkännedom ser hon som en förutsättning. De måste kunna hjälpa låntagaren och även ta hand om instrumenten.

– Det krävs mycket underhåll. Dels är det lätt att skada ett instrument och strängar behöver bytas hela tiden.

Men kan man inte låna ut instrumenten i befintligt skick?

– Är det ok att låna ut en slomskida? svarar Kerstin Wallmyr retoriskt. Alla strängar behövs!

Hon tror inte heller på modellen att låta låntagaren själv köpa förbrukningsmaterial som strängar, blåsrör, etc.

– Detta kostar en del, så en elev som inte har råd att hyra ett instrument har nog inte heller råd med förbrukningsmaterial.

Vilken typ av förbrukningsmaterial, reservdelar och liknande skulle Fritidsbanken behöva ha för att hålla instrumenten i trim?

– Det beror ju på vilka instrument vi talar om. Svårt att ange allt som behövs för de 17 olika instrument vi har på kulturskolan. Om ni talar om vilka instrument ni tänkt att låna ut så kan vi säkert vägleda er där.

För transport av instrumenten rekommenderar Kerstin Wallmyr bra instrumentlådor, gärna hardcase så att de står emot stötar och oöm hantering.

³ <https://karlstad.se/Utbildning-och-barnomsorg/Kulturskola/>

Kostnader för instrument

Kostnaden för musikinstrument varierar från ett par tiotusentals kronor. Då Fritidsbanken är beroende av att folk skänker sin utrustning till oss är det avgörande att de upplever att fördelarna med att skänka sin utrustning är större än att sälja eller slänga. Detsamma gäller givetvis instrument. Ju högre värdet är på instrumentet desto mindre är chansen att de skänker det till oss. Kikar man på parasportutrustning är den ofta dyr att köpa in och därför inget man skänker till oss utan vidare. Har man exempelvis en sitski hemma som kostade 30 000 kr att köpa in försöker man troligen att sälja den istället för att ge bort den.

Vi kan därför anta att samma sak kommer att gälla för instrument⁴. Att ge bort en akustisk gitarr som kostade 1 000 kr i inköp, och som idag är värd ett par hundralappar, går bra men har man en tuba med nypriset 50 000 kr så försöker man att sälja den.

Här följer nypris för ett antal vanliga musikinstrument⁵. Ett instrument kan i princip kosta hur mycket som helst, men här har vi valt den lägre priskategorin.

Akustisk gitarr	1 000 kr
Elgitarr	2 000 kr
Ukulele	300 kr
Fiol	4 000 kr
Trumpet	5 000 kr
Trombon	10 000 kr
Cello	14 000 kr
Saxofon	11 000 kr
Klarinett	6 000 kr
Trumset	5 000 kr
Blockflöjt	150 kr
Tvärflöjt	7 000 kr

⁴ Elinstrument är bortvalda pga ansvar för elsäkerhet (se längre fram i rapporten). Pianon, flyglar och andra tunga instrument är bortvalda pga logistiska skäl.

⁵ Priskällor: www.4sound.se och www.gear4music.se/sv/

Kostnader för tillbehör

Precis som vår sport- och friluftsutrustning behöver musikinstrument vårdas för att hålla länge. Mässingsinstrument behöver poleras utvändigt och smörjas invändigt, träblåsinstrument behöver oljas och även stränginstrument kan behöva poleras ibland. Sen har vi rena förbrukningsvaror som strängar. De går av ibland, oavsett hur försiktigt man spelar. Till saxofoner använder man blåsrör och till klarinetter blad eller rör. Tyvärr är det ju också så att instrumenten har olika egenskaper och storlekar. Det finns exempelvis (minst?) tre olika storlekar på saxofoner och bladen har olika hårdhetsgrad. Och det finns nylon- och stålsträngade gitarrer och även dessa finns i olika egenskaper.

Man skulle kunna välja att låna ut instrumenten i befintligt skick, men om man tvingas köpa gitarrsträngar för en hundring för att kunna använda en gitarr rimmar det illa med vårt koncept att allt är gratis.

Således behöver man ta höjd för kostnaden för förbrukningsmaterial. Här listar vi några vanliga tillbehör.

Gitarrsträngar, 1 st	30 kr
Gitarrsträngar 6-pack	80-150 kr
Harts till fiol	40 kr
Lackpolering till mässings- och träblåsinstrument	130 kr
Blåsrör till saxofon, 10-pack	300 kr
Blad till klarinett, 3-pack	80-150 kr
Fiolsträngar, 1 st	40 kr
Fiolsträngar, 4-pack	240 kr
Ventilolja till trumpet, saxofon, trombon och tvärflöjt	230 kr
Putsduk fagott	300 kr
Trumskinn	200 kr

Transport och förvaring

Som tidigare nämnts är många instrument ömtåliga. Stränginstrument är ofta känsliga för såväl fukt, temperaturväxlingar som stötar och gemensamt för i princip alla instrument är att de transporteras bäst i ett fodral/case.

Vi kan förutsätta att en del instrument som skänks till Fritidsbanken levereras i ett fodral, men långt ifrån alla. Då återstår frågan om man ska köpa fodral till de instrument som saknar. I vissa fall finns det standardcase som passar flera olika modeller av exempelvis gitarrer och ibland behövs en mer skräddarsydd variant.

Av arbetsmiljö- och utrymmesskäl känns det uteslutet att ta emot och låna ut tyngre instrument som pianon, flyglar och liknande. Om vi gör det krävs stora lokaler, goda lastmöjligheter, adekvata transporthjälpmiddel, samt personal som är utbildade i tunga lyft och kan utföra dessa.

Prisexempel för fodral/case:

Trombonfodral	760 kr
Trumpetväska	1 100 kr
Ukuleleväska	570 kr
Gitarr hardcase	700 kr
Fiol hardcase	880 kr
Cello lättfodral	1 250 kr
Altsaxofonfodral	1 200 kr
Tvärflöjtfodral	250 kr
Klarinettväska	440 kr
Trumväskeset	500 kr
Dragspel gigbag	560 kr

Elsäkerhet

Många av dagens instrument är elektriska, helt eller delvis. En keyboard eller ett elpiano är helt beroende av ström och en elgitarr behöver kopplas till en förstärkare (högtalare) för att ljudet ska höras. Utöver själva instrumenten finns många tillbehör och kringutrustning som är kopplade till musik och spelande och som helt eller delvis drivs av el (mixer, högtalare, mikrofoner, etc.).

Om man lånar ut elektriska produkter medföljer också ett ansvar för att de uppfyller alla krav som finns på elsäkerhet. Detta gäller oavsett om produkten är ny eller begagnad. Så här skriver Elsäkerhetsverket⁶ på sin webbplats:

“Oavsett om du tillverkar, importerar, säljer eller på annat sätt tillhandahåller elektriska produkter som omfattas av EU:s produktdirektiv, har du ett ansvar för att de är säkra och uppfyller kraven. Detta gäller också om du hyr ut eller ger bort elektriska produkter i din verksamhet.

Det är framförallt två typsituationer i den cirkulära ekonomin som avviker från den traditionella linjära ekonomin, och det är delning respektive återtillverkning. I delningssituationen gäller det att komma ihåg att gällande regelverk omfattar alla typer av tillhandahållanden till en slutanvändare, även uthyrning. Detta gör att den som tillhandahåller produkten anses vara distributör och omfattas därmed av särskilda skyldigheter, vid varje uthyrning.”

Produkter som du tillhandahåller ska

- vara utformade så att de uppfyller alla krav som gäller för produkterna,
- ha en EU-försäkran om överensstämmelse som visar att tillverkaren har genomfört bedömning av överensstämmelse,
- vara CE-märkta,
- vara märkta med uppgifter om tillverkaren och importören och deras postadresser och
- medföljas av bruksanvisning och säkerhetsinformation på svenska.

Du ska utöver detta se till att

- det går att spåra alla produkter du köpt och sålt av till andra ekonomiska aktörer och
- ha rutiner för hur du utreder tecken på brister, exempelvis vid klagomål och reklamationer,
 - vid behov, gör återkallelser och vidtar andra åtgärder,
 - samarbetar med andra, samt
 - anmäler upptäckta brister till marknadskontrollmyndigheterna.

(Källa: Elsäkerhetsverket)

Det här innebär således att Fritidsbanken har ett ansvar för att de elektriska produkter vi lånar ut inte är trasiga och utgör en säkerhetsrisk för låntagaren. Om exempelvis en sladd är skadad och låntagaren får en stöt när hen kopplar in den i vägguttaget är vi ansvariga. Det här betyder i sin tur att all elektrisk utrustning som lämnas in, eller returneras efter ett lån, måste besiktas av en elektriker eller anställd med motsvarande behörighet.

Det går inte att avtala bort den här typen av ansvar, exempelvis genom att i lånevillkoren hävda att alla lån sker på “egen risk”.

⁶ <https://www.elsakerhetsverket.se/om-oss/press/nyhetsbrev/nyhetsbrevet-aktuellt/aktuellt-2017/nyhetsbrevet-aktuellt-nummer-2-2017/cirkular-ekonomi--vad-innebar-det/>

Då kraven på elsäkerhet är högt ställda skulle det enda rimliga för Fritidsbanken vara att inte ta emot och låna ut elektriska instrument och/eller tillbehör. Vi skulle också behöva definiera vad som inkluderas och exkluderas i vårt sortiment. Går gränsen vid produkter som pluggas in i väggen, eller omfattas även andra produkter som mikrofoner och batteridrivna enheter som effektpedaler, etc?

Lokal

Fritidsbankens lokaler är en av de viktigaste faktorerna som påverkar hur många låntagare vi når och hur mycket utrustning som lånas ut. Placering, storlek, inredning och tillgänglighet spelar in. De första Fritidsbankerna placerades ofta i industriområden, medan det idag blir allt vanligare med lokaler som är mer centralt belägna. Storleken varierar, från 50 m² till 300 m² (och i enstaka fall ännu större), och många Fritidsbanker upplever att de blir trångbodda efter något år eller två. Då finns det oftast tusentals artiklar i lager som fyller hyllorna. Vår rekommendation till nystartade Fritidsbanker är att ha en lokal som är större än 100 m².

Vad händer då om vi adderar instrument till vårt sortiment? Ja, vi behöver först och främst utrymme för att förvara och visa upp instrumenten. Vissa instrument är små och tar ingen större plats, såsom munspel, flöjtar och rytminstrument. Andra är så stora och tunga att det skulle vara omöjligt att hantera dem, som exempelvis pianon.

De flesta instrument ligger väl någonstans mittemellan, dvs de tar en del utrymme, men är enkla att bära och flytta. De är sällan staplingsbara, utan trivs bäst i ett stativ eller i en förvaringsväska. Således kan man anta att redan ett sortiment på 50 instrument kräver en del utrymme.

Om man sedan tidigare är trångbodd finns två val – antingen skaffa en ny, större lokal eller minska sortimentet med sport- och friluftsutrustning. Det förstnämnda medför troligen en ökad kostnad för huvudmannen och alternativ två skulle vara förödande då ett brett sortiment med flera exemplar av varje storlek är en av våra viktigaste framgångsfaktorer. Jakten på större lokaler får inte heller ske på bekostnad av placeringen, så att man hamnar i mindre attraktiva lägen med sämre tillgänglighet.

Exempel på lokalhyror idag (kostnad per år)

Säffle	50 000 kr
Örebro	200 - 230 000 kr
Karlstad	145 000 kr
Bollnäs	380 400 kr (drygt 500 m ²)

Kompetens

Vilken kompetens behövs idag för att arbeta på en Fritidsbank? Tja, det beror förstås på vilken befattning man har och vilka ambitioner som finns, men oavsett detta kommer alla i kontakt med låntagare som behöver hjälp på något sätt. Det kan handla om att para ihop rätt pjäxa med rätt bindningstyp, att hitta korrekt storlek eller visa vilken fotbollssko som passar på konstgräs.

Det här är kunskap som går att lära sig och erfarenheter man får med tiden och det är också något vi försöker dela med oss av mellan Fritidsbanker och medarbetare. Alla kan nog stämma in i att ju mer lär sig desto lättare och roligare blir det att jobba på Fritidsbanken. Då kan vi erbjuda bra service till våra låntagare. Utöver sakkunskap kring utrustning hjälper det även till om man har ett sinne för ordning och reda och är lösningsorienterad.

I takt med att vår verksamhet växer och att allt fler upptäcker Fritidsbanken ökar också kraven och förväntningarna på personalen. Går jag till ett bibliotek förväntar jag mig att bibliotekarien kan hjälpa till att hitta rätt litteratur och på Blomsterlandet kanske jag vill ha råd om lämpliga fruktträd till trädgården. Även om det är gratis att låna på Fritidsbanken finns det ett behov av kunskap och service.

Den som spelar ett instrument vet att det finns mycket att lära kring skötsel och användande. För att inte se ut som ett frågetecken när man lånar ut instrument behöver man veta vad gitarrens olika delar heter och hur man byter strängen på en fiol. Man kan nog, utan att överdriva, konstatera att det krävs mer fackkunskap för att låna ut och hantera instrument än sport- och friluftstidningar.

Självklart finns det många människor i landet som besitter den här kunskapen, eller som skulle kunna lära sig den, men det är i alla fall en viktig faktor i ekvationen om huruvida Fritidsbanken ska låna ut instrument eller ej. Det kan alltså vara frågan om nyanställningar eller utbildning av befintlig personal.

Instrument eller inte om delningsexperterna får råda

Emma Öhrwall är processledare på Sharing City Göteborg⁷, är en av grundarna till Kollaborativ Ekonomi Göteborg⁸ och en av Sveriges främsta experter på delningsekonomi. Hon är övertygad om att delningstjänster inte är en fluga, utan här för att stanna.

– Vi går från ett privat ägande till att äga färre saker, men av hög kvalitet, och där vi cirkulerar sånt vi tröttnar på eller använder vid få tillfällen, säger Emma Öhrwall. Många kommer att ha en basgarderob och byta övriga kläder via tillgängliga bytestjänster. Samma sak med möbler.

Att kunna låna musikinstrument ser hon nästan som en demokratisk rättighet.

– Musik borde ju inte vara en klassfråga, utan något som alla skulle ha tillgång till, säger Emma.

På frågan om Fritidsbanken borde inkludera instrument i sitt sortiment blir hon tveksam.

– Fritidsbanken har ju en väl fungerande struktur, ett välkänt varumärke och finns på många platser i landet, så det är argument som talar för att instrument skulle kunna vara en del av utbudet. Men jag ser också utmaningar.

– Risken är att kvaliteten blir lidande om sortimentet är för brett, säger Emma Öhrwall. Det är svårt att vara expert inom för många områden. Om ni ska göra det bör ni nog testa först i liten skala.

Henric Barkman, miljöstrateg på Karlstads kommun och expert på hållbar konsumtion håller med.

– Det generella rådet från många experter på delningsekonomi och liknande tjänster är att satsa på en nisch, eller vertikal som det kallas, det vill säga en avgränsad produktområde, säger Henric Barkman. Om fokuset är för brett riskerar man lätt att göra användarna besvikna, eftersom förväntningarna då kan bli för höga eller oklara.

Efter att man etablerat sig inom en avgränsad nisch väljer en del plattformar att försöka utöka till fler områden. Det kan gå, men är krävande och förenat med risker.

– Airbnb, världens främsta och mest välfinansierade plattform, bildades 2008 och väntade tio år med att utöka till fler produktområden, säger Henric Barkman (de erbjuder idag både boenden och upplevelser). Det bör då finnas en mycket stark koppling mellan områdena, vilket är fallet när det gäller Airbnb, och man bör vara medveten om att det kräver väsentliga resurser och analys.

Emma Öhrwall tycker att Fritidsbanken bör fundera på vilket syfte man har med att utöka sortimentet och ställa sig frågan om någon annan kan göra det istället. Kan man i så fall samarbeta och lyfta varandra?

– Studieförbunden jobbar mycket med musik idag. Det är utbildningar, arrangemang, workshops och mycket annat. Där finns mycket kompetens och det kanske är de som ska låna ut instrument, eller starta en organisation som gör det.

⁷ <https://goteborg.se/wps/portal?uri=gbglnk%3a2018229102859949>

⁸ <http://www.kollekogbg.se/>

Oavsett vilka som lånar ut instrument tror Emma att det blir en utmaning att få folk att skänka på samma sätt som sport- och friluftsutrustning, på grund av andrahandsvärdet och att man kanske har ett annat emotionellt band till ett instrument än till en sportpryl. Men oavsett hur man får in instrumenten måste de hålla en viss kvalitet.

– Det är gemensamt för alla saker som lånas eller hyrs ut, avslutar Emma Öhrwall. Om det är dålig kvalitet eller trasiga saker väljer folk att köpa istället.

Slutsats

I den här utredningen har vi försökt samla så mycket fakta, erfarenheter och aspekter som möjligt kring frågan huruvida Fritidsbanken ska inkludera instrument i sitt sortiment eller ej och ambitionen har varit att genomföra den på ett opartiskt och rättvist sätt.

En fråga som kan verka okomplicerad (att låna ut instrument) har visat sig vara ganska komplex. Det finns gott om argument varför musikinstrument bör finnas till utlåning såväl som sport- och friluftsutrustning. Det skulle bidra till att stärka kultursektorn, en aktiv fritid och social utjämning. Det skulle även vara bra ur ett miljöperspektiv då instrument kommer till användning istället för att stå oanvända i folks hem och där möjligheten att prova innan köp blir större än idag.

Men det finns också argument som talar emot att Fritidsbanken ska inkludera instrument i sortimentet.

Ett av dem är lokalfrågan. En av Fritidsbankens största utmaningar idag är att ha tillräckligt stora lokaler i attraktiva lägen. Det medföljer ofta en lokalhyra som utgör en betydande utgiftspost för huvudmannen. Då instrument är utrymmeskrävande kommer behovet av ännu större lokaler att bli överhängande för de flesta Fritidsbanker och därmed ökade kostnader. Kortsiktigt, då många kommuner står inför stora nedskämningar, känns en sådan kostnadsökning som orealistisk.

Ett annat motargument kopplat till kostnader är förbrukningsmateriel. Det krävs en hel del material för att hålla instrument i gott skick (vilket är en förutsättning för lång hållbarhet) och man kan förvänta sig årliga utgiftsposter på tiotusentals kronor. Fritidsbanken ska vara gratis och därför måste vi låna ut instrument som inte kräver att låntagaren själv bekostar material för att kunna spela.

Efter att ha följt upp med Elsäkerhetsverket vad som gäller kring ansvar för utlåning av eldrivna produkter verkar det uteslutet att Fritidsbanken ska kunna besitta den kompetens som krävs för att begagnad utrustning ska kunna lånas ut på ett elsäkert sätt. Det i sin tur utesluter en hel del potentiella instrument och tillbehör från sortimentet. Elsäkerheten ihop med utrymme och vikt exkluderar exempelvis de flesta klaviaturinstrument (piano, keyboard, etc.), vilka hör till de vanligaste instrumenten. Det i sin tur kan säkert orsaka besvikelse och frustration hos låntagare.

Slutligen har vi frågan om vilken kunskap som krävs av personalen. Det skulle vara en stor utmaning att utbilda befintlig personal så att de kan ge erforderlig service till låntagarna och ta hand om instrumenten på bästa sätt. Vi tror att det skulle vara lättare att nyanställa personal som ansvarade för instrumenten än att vidareutbilda dem som jobbar där idag och då har vi ännu en utgiftspost att hantera.

Ända sedan landets andra Fritidsbank öppnade i Grums har det varit oerhört viktigt att konceptet varit lika mellan Fritidsbankerna och vi har jobbat hårt för att man ska känna igen sig, oavsett vilken Fritidsbank man besöker. Det här innebär att om vi ska inkludera instrument på någon Fritidsbank ska vi göra likadant i hela landet och vi ska göra det minst lika bra som med vårt övriga sortiment, med samma entusiasm och professionalism som med övrigt sortiment.

När vi väger samman för- och nackdelar blir det tydligt att nackdelarna med instrument är fler än fördelarna. Det kan säkert fungera bra på några enstaka Fritidsbanker, men inte på alla och därmed faller idén med likartat utbud.

Det är viktigt att poängtera att trots att vår slutsats är att Fritidsbanken inte bör låna ut instrument så ser vi gärna att andra aktörer gör det. Vi tror och hoppas att det startas någon eller några organisationer som liknar Fritidsbanken och som har kultur som fokus. Om så blir fallet kan vi säkerligen samverka såväl lokalt som nationellt. Kanske delar vi lokaler på vissa håll och kanske samarbetar vi kring olika evenemang. I vissa kommuner kanske vi knyts samman rent organisatoriskt, men under olika varumärken.

Delning är framtiden. Och för Fritidsbankens del innebär det ännu mer sport- och friluftskartiklar till allmänheten om vi får bestämma.

Vår samlade bedömning är dock att nackdelarna är fler än fördelarna när det gäller utlåning av instrument och därför rekommenderar vi årsmötet att besluta att inte inkludera musikinstrument i Fritidsbankens sortiment.

Karlstad i april 2019

Henric Byström

David Mathiasson